

## **ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**

**до проекту Закону України "Про внесення зміни до статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" на виконання Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(П)/2021 стосовно пенсійного забезпечення осіб з інвалідністю, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою"**

### **1. Обґрунтування необхідності прийняття акта**

7 квітня 2021 року Конституційний Суд України прийняв рішення № 1-р(П)/2021 у справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

Згідно з підпунктом 13 пункту 4 розділу I Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі – Закон № 76–VIII) текст статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–XII (далі – Закон № 796–XII) викладено у такій редакції:

"Пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи можуть призначатися за бажанням громадянина із заробітку, одержаного за роботу в зоні відчуження в 1986–1990 роках, у розмірі відшкодування фактичних збитків, який визначається згідно із законодавством.

В усіх випадках розмір середньомісячної заробітної плати для обчислення пенсії за роботу у зоні відчуження у 1986–1990 роках не може перевищувати 3,0 тис. карбованців.

Умови, порядок призначення та мінімальні розміри пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи визначаються актами Кабінету Міністрів України з відповідних питань".

Дослідивши зміни законодавчого регулювання пенсійного забезпечення осіб, на яких поширюється дія статті 54 Закону № 796–XII, Конституційний Суд України виходить із того, що приписами частини четвертої цієї статті Закону № 796–XII в редакції Закону України "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"" від 6 червня 1996 року № 230/96–ВР (далі – Закон № 230/96–ВР), яка була чинною до внесення змін Законом № 76–VIII, було передбачено таке:

"В усіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

- по I групі інвалідності – 10 мінімальних пенсій за віком;
- по II групі інвалідності – 8 мінімальних пенсій за віком;
- по III групі інвалідності – 6 мінімальних пенсій за віком;
- дітям-інвалідам – 3 мінімальних пенсій за віком".

Зазначене свідчить, що законодавець, ураховуючи спеціальний юридичний статус осіб, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, на реалізацію статті 16 Конституції України установив у Законі № 796–XII саме мінімальні розміри державної пенсії для осіб із інвалідністю, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, як гарантію їх соціального захисту.

Згідно з підпунктом 13 пункту 4 розділу I Закону № 76–VIII текст статті 54 Закону № 796–XII викладено у новій редакції, за якою мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи визначає Кабінет Міністрів України в актах із відповідних питань.

Конституційний Суд України вважає, що, змінивши підпунктом 13 пункту 4 розділу I Закону № 76–VIII законодавче регулювання мінімальних розмірів державних пенсій, Верховна Рада України скасувала соціальні гарантії, передбачені частиною четвертою статті 54 Закону № 796–XII у редакції Закону № 230/96–ВР, та допустила можливість зменшення гарантованих мінімальних розмірів державних пенсій.

Відповідно до частини третьої статті 54 Закону № 796–XII у редакції Закону № 76–VIII, яка набрала чинності з 1 січня 2015 року, умови, порядок призначення та мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи визначає Кабінет Міністрів України в актах із відповідних питань.

Мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи визначено в Порядку обчислення пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України "Про підвищення рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 23 листопада 2011 року № 1210 зі змінами (далі – Порядок).

Згідно з пунктом 11 Порядку мінімальний розмір пенсії становить:

"1) для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, інших ядерних аварій та випробувань, військових навчань із застосуванням ядерної зброї:

осіб з інвалідністю I групи – 180 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

осіб з інвалідністю II групи – 160 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

осіб з інвалідністю III групи – 145 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

2) для інших осіб з інвалідністю, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою:

осіб з інвалідністю I групи – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 січня 2012 р. і 150 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 липня 2012 р.;

осіб з інвалідністю II групи – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 січня 2012 р. і 125 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 липня 2012 р.;

осіб з інвалідністю III групи – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 січня 2012 р. і 110 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, з 1 липня 2012 р.;

3) для дітей з інвалідністю – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

4) для непрацездатних членів сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні:

на одного непрацездатного члена сім'ї – 50 відсотків пенсії по інвалідності померлого годувальника;

на двох і більше непрацездатних членів сім'ї – 100 відсотків пенсії по інвалідності померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частинами".

У частині четвертій статті 54 Закону № 796–XII у редакції Закону № 230/96–ВР мінімальні розміри державної пенсії для осіб, яких віднесено до категорії 1, було визначено відповідно до розміру мінімальної пенсії за віком.

Згідно з абзацом першим частини першої статті 28 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 9 липня 2003 року № 1058–IV зі змінами мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом.

Здійснивши порівняльний аналіз частини четвертої статті 54 Закону № 796–XII у редакції Закону № 230/96–ВР та пунктів 11, 12 Порядку, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Кабінет Міністрів України визначив істотно менші мінімальні розміри державної пенсії особам, на яких поширюється дія статті 54 Закону № 796–XII, ніж їх було гарантовано на законодавчому рівні частиною четвертою цієї статті Закону № 796–XII у редакції Закону № 230/96–ВР. Водночас приписи статей 3, 16, 50 Конституції України у їх взаємозв'язку зобов'язують державу за будь-яких обставин забезпечити особам з інвалідністю з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи, щодо

яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, посилений соціальний захист, реалізацію їх права на відшкодування завданої шкоди здоров'ю.

Конституційний Суд України виходить із того, що держава може змінювати законодавче регулювання у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, проте в разі зміни такого регулювання вона не повинна вдаватися до обмежень, що порушують сутність їх індивідуальних прав, а досягнутий рівень соціального захисту має бути збережено.

Проте держава в особі Кабінету Міністрів України визначила у Порядку мінімальні розміри державної пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи у розмірах істотно менших, ніж їх було гарантовано Законом № 796–ХІІ у редакції Закону № 230/96–ВР, знівельовавши саму сутність визначених статтями 3, 16, 50 Конституції України прав та гарантій, що фактично є недодержанням державою свого позитивного обов'язку забезпечувати цю категорію осіб гарантованим рівнем соціального захисту.

Також Конституційний Суд України вважає, що соціальні зобов'язання держави перед громадянами, які втратили здоров'я внаслідок того, що держава свого часу зобов'язала їх взяти участь у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – катастрофи планетарного масштабу, та які зазнали інвалідності внаслідок таких дій, а також перед особами з інвалідністю з числа потерпілих від цієї катастрофи не мають залежати від фінансових можливостей держави та її економічного становища. Тому соціальні гарантії, зокрема й мінімальний рівень соціального захисту для цієї категорії осіб, має встановлювати законодавець. Кабінету Міністрів України як державному органу, уповноваженому розробляти проєкт закону про Державний бюджет України та забезпечувати виконання затвердженого законодавцем відповідного закону, належить визначати умови та порядок призначення встановлених законом мінімальних розмірів державної пенсії для зазначеної категорії осіб.

А тому Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина третя статті 54 Закону № 796–ХІІ в редакції Закону № 76–VIII щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи суперечить статтям 3, 8, 16, 22, 50 Конституції України.

Крім того, Конституційний Суд України звернув увагу на те, що у Рішенні від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 Конституційний Суд України зазначив, що "відповідно до частини третьої статті 152 Конституції України матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у

встановленому законом порядку. Тому позитивним обов'язком держави є прийняття відповідного закону, який має визначати порядок та умови такого відшкодування" (абзац п'ятий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини).

На підставі викладеного та з метою реального поновлення у правах громадян України, на яких поширюється дія статті 54 Закону № 796–XII, Конституційний Суд України вважає, що держава зобов'язана розробити порядок (юридичний механізм) відшкодування шкоди, якої вони зазнали внаслідок дії статті 54 Закону № 796–XII у редакції Закону № 76–VIII.

**У резолютивній частині свого рішення Конституційний Суд України вирішив:**

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину третю статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

2. Частина третя статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, визнана неконституційною, втрачає чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Верховній Раді України протягом трьох місяців з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення привести нормативне регулювання, встановлене статтею 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням.

У разі неприведення нормативного регулювання, встановленого статтею 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII щодо уповноваження Верховною Радою України Кабінету Міністрів України визначати своїми актами мінімальні розміри пенсії за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення застосуванню підлягатиме частина четверта статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи"" від 6 червня 1996 року № 230/96–ВР:

"В усіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

- по I групі інвалідності – 10 мінімальних пенсій за віком;
- по II групі інвалідності – 8 мінімальних пенсій за віком;
- по III групі інвалідності – 6 мінімальних пенсій за віком;
- дітям-інвалідам – 3 мінімальних пенсій за віком".

4. Громадяни України, на яких поширюється дія статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ, мають право на відшкодування шкоди, якої вони зазнали внаслідок дії частини третьої статті 54 цього закону в редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

## **2. Цілі і завдання прийняття акта**

Цілі та завдання законопроекту – забезпечення виконання Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(ІІ)/2021 стосовно пенсійного забезпечення осіб з інвалідністю, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою.

## **3. Загальна характеристика і основні положення проекту акта**

Проектом пропонується частину третю статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" викласти у новій редакції, яка передбачає такі

мінімальні розміри пенсії для осіб з інвалідністю, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою:

по I групі інвалідності – 10 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;

по II групі інвалідності – 8 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;

по III групі інвалідності – 6 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;

дітям з інвалідністю – 3 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність.

Крім того, Кабінету Міністрів України доручається розробити і прийняти порядок відшкодування шкоди громадянам України, на яких поширюється дія статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", якої вони зазнали внаслідок її дії у редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України", а також подати зміни до Державного бюджету України на 2021 рік в частині фінансування видатків на виплату пенсій і відшкодування зазначеної шкоди.

#### **4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання**

Нормативно-правовими актами у відповідній сфері правового регулювання є Конституція України, Закон України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

Реалізація законопроекту не потребує внесення змін до інших законодавчих актів України.

#### **5. Фінансово-економічне обґрунтування**

Реалізація проекту потребуватиме додаткових видатків з державного бюджету на фінансування виплати підвищених пенсій, а також відшкодування шкоди особам з інвалідністю, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, через визнання неконституційними норм закону.

Для забезпечення цих видатків у поточному році Кабінету Міністрів України пропонується доручити подати проект закону про внесення змін до державного бюджету України.

#### **6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття акта**

Прийняття проекту закону дозволить:

- забезпечити виконання Рішення Конституційного Суду України від 7 квітня 2021 року № 1-р(П)/2021 в частині приведення нормативного регулювання, встановленого статтею 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської

катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ у редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, у відповідність із Конституцією України та зазначеним Рішенням;

- суттєво покращити пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, дітей з інвалідністю інвалідів та з осіб інвалідністю з дитинства, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, шляхом встановлення достойного рівня пенсійних виплат;

- на виконання зазначеного Рішення Конституційного Суду України забезпечити відшкодування шкоди громадянам України, на яких поширюється дія статті 54 Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ, якої вони зазнали внаслідок дії частини третьої статті 54 цього закону в редакції Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

**Народний депутат України**

**Королевська Н.Ю.**



ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Королевська Наталія Юріївна  
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B040000007FAE280094288F00  
Дійсний до: 26.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України  
№ 128д9/1-2021/133860 від 19.04.2021



481154